

ÉRETTSÉGI — 1967

Napjainkban, de különösen az elmúlt két-három évben a legváltozatosabb formában értesülhettünk, olvashattunk az érettségi funkciójáról, a vizsgák tapasztalatairól. A rádió, napi- és hetilapjaink színes kaleidoszkópja — vezércikkek, parlamenti tudósítások, riportok nyilatkozatok, érettségi elnökök polémiái — mellett a pedagógiai szaksajtó elemzései, hivatalos jelentések és értékelések széles fórumot jelentenek az érettségik történetében. A hivatalos dokumentumok; dolgozatok, jegyzőkönyvek és tájékoztatók anyaga ma már nemcsak pedagógiai, „hivatali”, hanem széles társadalmi probléma.

Az érettségi minden hagyományos motivációja ellenére kulturális előrehaladásunk bizonyítéka, amely tükrözi megváltozott életünket, annak több, átmeneti ellentmondását és a reformra váró feladatait.

A számadatok már „önmagukban” is a nagy változást igazolják. Salgótarjánban és Balassagyarmaton ebben az évben kevés volt a kirakat a sok tablónak. Bizonyára sokan nem tudják még megyénkben sem, hogy 1967-ben Romhányban és Bercelen is kellett érettségi tablót készíteni a falusi fényképésznek. Ki látott ezekben a falvakban a felszabadulás előtt egyszerre 30 érettségizettet? Egyik említett község kastélyának ura sem gondolta, hogy fogadószobájában egykori alkalmazottjainak gyerekei készülnek majd ünnepőbe öltözve a ballagáshoz.

Ballagás! Mennyi mindent „idéz” egyszerre! Jelekép is lehetne „bányavárosunk” formabontása, ahol a 18 és a 40 évesek együtt énekelték a „vén diák” ballagó dalát, ahol nem egy szülő egyszerre érettségizett gyermekével. Ebben a tanévben több mint ezer fiatal és csaknem ötszáz dolgozó fejezte be tanulmányait középiskoláinkban. A felszabadulás előtt tizenöt év alatt nem osztottak ki ennyi érettségi bizonyítványt megyénkben.

Hogy ez más bizonyítvány, mint a harminc vagy akár a húsz év előtti? Ez igaz! — Ez nem jelent olyan „rangot”, hivatalt vagy végzettséget. Sokaknak nem egyetemi, főiskolai tanulmányokhoz, hanem csak „jobb szakmák” tanulásához ad lehetőséget „biztosítékot.” Mindenkinek természetes, hogy a Gelka vagy az Ofotért csak érettségizettet vesz fel tanulónak, de a tsz-nek még szokatlan az érettségizett állatenyésztő.

Alig akad olyan érettségizett fiatal, aki tudná, érezné mit jelentett nem is olyan régen a „nadrágos ember”, a „karpaszományos”. Sajnos sokan azt sem tudják, ki volt Sallai Imre és Fürst Sándor, akik pedig sokat tettek 30 évvel ezelőtt azért, hogy ezeket a fogalmakat ne kelljen fiataljainknak ismerni.

Az oktatásügy az egész világon permanens reformját éli, és mégis kevés olyan sokat vitatott problémája van, mint az érettségi. Közismert, hogy milyen széles körben vitatták hazánkban is a vizsga szükségességét, a feladatok realitását, a követelményeket és a következményeket.

Hogy mennyire indokoltak voltak ezek a viták, azt a vizsgák koncepciójában és rendjében bekövetkezett sok változás is igazolja. Szinte minden évben jelent meg miniszteri utasítás, vagy rendelet az érettségi tartalmának módosítására, a tételek összeállítására, vagy az osztályozás módosítására vonatkozóan.

A különböző vitatott kérdések ellenére az 1963-ban született miniszteri utasítás alapcélkitűzéseit minden „érdekelt” helyesnek tartotta és a vizsga fenntartása mellett szavazott, mert az érettségit alkalmasnak tartotta a **középiskolában tanultak szintézisére és átismétlésére!**

Hogyan közelítettük meg megyénkben a középiskolások számának gyors növekedése mellett a fenti célkitűzéseket? Milyen fontos tanulságokkal szolgáltak az elmúlt tanév vizsgái?

Mindenekelőtt azt emelném ki, hogy a korábbi évekhez viszonyítva realisabban és hatékonyabban sikerült érvényesíteni azt az álláspontot, mely szerint: „A vizsga célja, számos értékes pedagógiai lehetőség kiaknázása.”

1966-ban, nem sokkal az írásbelik megkezdése előtt jószándékú riportban (Nógrád) egy középiskolai tanár az érettségivel kapcsolatban a szerencsét és a további viták szükségességét emelte ki. Éppen ennek a szemléletnek érdekében nagyon határozottan indultunk ki a tanév megkezdésekor abból a természetes követelményből, hogy a tanulóknak nem vitatkozni kell az érettségiről, hanem a szabályzat szellemének megfelelően alaposan fel kell készülni arra, a nevelőknek pedig segíteni, irányítani kell a felkészülést. Az igazgatók, szakfelügyelők és elnökök bevonásával alaposan értékeltük az írásbeli és szóbeli teljesítményeket és meghatároztuk a felkészítés konkrét feladatait. Kényszerített bennünket erre az a körülmény is, hogy minden évben új, tapasztalatok nélküli iskolában került sor érettségi vizsgákra, erősen „misztifikált, lelki előkészítésre.” (Kisterenye után ebben az évben Szécsényben. Romhányban és Bercelen volt premier.)

Középiskoláink közül különösen a gimnáziumokba, 3—4 évvel ezelőtt meglehetősen sok gyengébb előképzettségű tanuló került, köztük szép számmal olyanok is, akik „jobb nem lévén” (technikum, vagy szakközépiskola) választották a gimnáziumot. A tárgyi és személyi feltételek sem voltak mindenütt megfelelőek. Az érettségi vizsgán. — tanuló és tanár vonatkozásában — nem csupán néhány hónap munkája, problémája tükröződik.

Nem vagyunk ellenségei a megfontolt véleménycserének, egy dologon azonban aligha lehet vitakozni: fiataljainktól többet és „okosabban,” kell követelni. Amennyiben az érettségi a fogalmazási, a szerkesztési, a feladatmegoldási készség komoly hibáit tárja fel, akkor elsősorban ennek okait kell megvizsgálni. A cél egyébként is nem a vizsgán van, hanem a készségek és képességek kialakításán.

Úgy látjuk, sikerült igazgatóink és nevelőink többségével megértetni az alapos és az egész iskolára vonatkozó átfogó elemzés szükségességét. Sikerült elfogadtatni a testületekkel, hogy az érettségi az iskolai oktató-nevelő munka színvonalát tükrözi; abban megmutatkoznak az iskola munkájának értékei és hiányai: és ezek értékelése útmutatóul szolgálhat a további nevelési és oktatási teendők kiválasztásához. Természetesen ez nem fogható fel vulgárisan. A tanulók teljesítménye bonyolultan és összetetten tartalmazza a hatótényezőket. Nézzünk erre egy „érdekes” példát.

„A lányok többségének olvasottsága szűkkörű” állapítja meg az elnök, a magyar irodalmi feleletek kapcsán. Ki gondolná, hogy az okok között milyen lényeges szerepet tölt be, a szülők „nevelő” munkája is. Több falusi lány mondotta el a beszél-

getés során, hogy otthon nagyon kikapott, ha könyvet láttak nála („Mert már megint nem tanul!!!”), vagy nem engedték el osztálytársaikkal együtt színházba. („Tanulj inkább a színházi szórakozás helyett!!!”). Gyönyörű új bútort, szép kelengyét már vásároltak a kislánynak, de a „hozományba” még véletlenül sem kapott helyet egy könyv sem.

Az 1967-es év azért jelentett előrelépést, mert az alaposabb előkészítés után nem vitára koncentráltunk, hanem arra, hogy közös tevékenységgel minél tartalmasabb legyen az elemzés. Érdemes a kivitelezés módjairól is néhány szót ejteni. Szinte valamennyi vizsgán sok nevelő kapott speciális feladatot. Különböző készségek vizsgálata mellett a tanárok vizsgáztató tevékenysége is megfigyelés alatt áll. Sok-száz dolgozatot és feleletet-tervet tanulmányoztunk közös szempontok alapján. Értékes segítséget adott a későbbi értékelésekhez a technikai is. (Több feleletet vettünk fel magnószalagra.) Volt olyan tanuló aki saját visszahallgatott feleletét értékelte a kifejező-készség, a szerkesztés és a nyelvhelyesség vonatkozásában. A nagy tapasztalatokkal rendelkező, a gyakorlati munkában is jártas elnökök alapos előkészítése jelentősen lecsökkentette a szubjektív tényezők szerepét. Így nemcsak a „saját” szaktárgy állt a középpontban. „Lélektanilag” szerencsés volt az a megoldás, hogy valamennyi érettségi elnök még a tanítási időszakban órákat látogatott, megismerkedett a jelöltekkel. Még így is, elsősorban ott, ahol a nevelőnek volt mitől tartania, sikerült néhány tanulót megfélemlíteni, bár a „majd az érettségim!” motiváció jelentősége elvesztette szerepét.

A vizsgára való felkészülés módszerében még mindig nem volt lényeges fejlődés, általában nehezen lehetett áttörni a tétel szerinti, verbális tudásra való előkészítést. Ez a tény természetesen jelentős meghatározóként hatott.

Az írásbeli és szóbeli tételek egyszerűbbek, nem olyan terjedelmesek voltak, mint az elmúlt években, (pl. történelem). Sok vitára adott okott a magyar irodalmi írásbelin a szöveggyűjtemény használata. A tanulók többsége nem tudott megfelelően élni ezzel a lehetőséggel, nagyon sok volt az egysíkú, gyenge dolgozat. A tapasztalatok alapján még mindig azt emelhetjük ki, hogy tanulóinknak nem erős oldala az írásbeli kifejezőkészség, a fegyelmezett gondolatközlés.

Egységes színvonalról általában nem lehet beszélni; a tanulók tudásában, világnézeti és politikai tájékozottságában iskolánként, sőt osztályonként is jelentős különbségek vannak. Az országoshoz hasonlóan a tanulók közötti polarizáció tovább fokozódott. A kiemelkedően szereplők mellett nagyon sok a szerény képességű és gondolkodású „megfelel”.

Minden bizonnyal szerepet játszanak ebben a kedvezőtlen kép kialakulásában a „mennyiségi növekedés” problémái mellett a tanulás motivációi is. Azok a tanulók, akik „határozott célkitűzéssel kerültek a középiskolákba — elsősorban továbbtanulási szándékkal — azoknak a vizsgára való felkészülés valójában jelent szintetizálást, összefüggések felismerését, ha nem is azonos hatásfokkal az egyes tantárgyakban. A többségnél, a kétségkívül jelentős munkabefektetés, erőfeszítés ellenére — melynek alapja elsősorban a bukástól való félelem volt — önálló feldolgozásról, összefüggések kereséséről alig beszélhetünk.”

Valóban! Abban az esetben, ha az érettségi vizsgálati jellege helyett, mechanikus tételszámonkérés, akkor nem jelenthet húzóerőt. A pedagógiai tudomány jelentős

leamaradását igazolja az, hogy a jelentős mértékben megváltozott tartalom ellenére nem sikerült hatékonyabb, jobb formát találni, csak olyat amelyen „mindenki szeretne minél kisebb kockázattal túlesni”.

Úgy érzem, hogy nem szabad elszakítani az érettségit a tanulás addigi hosszú folyamatától, amelyben azért a tanulók többségénél van belső motiváció. A lehető legjobban ki kell aknázni a jelenlegi forma lehetőségeit, mert az érettségik így is rendkívül sok pozitív eredményt felmutatnak, ha nem is látjuk mindig a mennyiségi változásokat törvényszerűen követő mennyiségiüket. A szakembereknek pedig a jelenlegi problémák elemzése alapján ki kell dolgozni az új formát, alaposan és megfontoltan.

Az oktatásügy egyik igen fontos kérdéséről szándékoztam a teljességre törekvő igénye nélkül „aktuális” képet adni, érzékeltetni, hogy mennyire összetett és a sok probléma ellenére mégis milyen értékes elemet tartalmazó, állandóan változó pedagógiai folyamatról van szó, amelyről még „érett” fejjel sem könnyű biztos ítéletet mondani.

